

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В. М. Боронос
« ____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

«МОНЕТАРНІ ІНСТРУМЕНТИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ»

Освітній рівень «Бакалавр»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Науковий керівник роботи: _____
(підпис)

Боронос В. М.

Студент: _____
(підпис)

Собко І. П.

Група: Фдн-61мп

Суми 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, проф.
В.М.Боронос
" ____ " _____ 20 ____ р.

**ЗАВДАННЯ
до дипломної роботи**

Студента групи Фдн-б1мп, центру заочної, дистанційної та вечірньої форми навчання, спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» Собко Ірини Петрівни

Тема роботи: /

Затверджено наказом по СумДУ № ____ від " ____ " _____ 20 ____ р.
Термін здачі студентом завершеної роботи " ____ " _____ 20 ____ р.

Вихідні дані до роботи: нормативні і законодавчі акти, матеріали державної статистичної звітності, відомчі і постанови, інструкції та положення, матеріали періодичних видань, підручників, навчальних посібників тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань, що підлягають розробці): дослідження економічного змісту поняття монетарна політика, аналіз прямих та непрямих інструментів грошово-кредитної політики країни, аналіз тенденцій дослідження інструментів монетарної політики за допомогою системи Google, дослідження динаміки зміни основних інструментів грошової та кредитної політики держави, визначення прогнозних значень рівня монетизації ВВП, середньої ставки та кредитами, частки довгострокових кредитів у кредитному портфелі банків, ідентифікація основних проблем реалізації політики монетизації ВВП та розробка практичних рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації грошово-кредитної політики України.

Дата видачі завдання: " ____ " _____ 20 ____ р.

Керівник дипломної роботи: проф. Боронос В. М. _____ (вчене звання, прізвище та ініціали) _____ (підпис)

Завдання прийнято до виконання " ____ " _____ 20 ____ р. _____ (підпис студента)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 28 с., 6 рис., 6 табл., 20 джерел

Мета роботи – дослідження особливостей застосування монетарних інструментів державного регулювання процесів забезпечення економічної стабільності країни.

У роботі відповідно до мети було поставлено та вирішено наступні **завдання:**

- дослідити економічний зміст монетарної політики;
- систематизувати інструментарій реалізації монетарної політики в Україні;
- провести аналіз ефективності грошово-кредитного регулювання економіки в Україні;
- визначити основні проблеми та запропонувати підвищення ефективності монетарного інструментарію в процесах стимулювання економіки.

Об'єктом роботи є монетарний інструментарій державного регулювання економіки.

Предметом дослідження – є економічні відносини, які виникають між економічними суб'єктами у процесі регулювання грошово-кредитного ринку України.

Методи дослідження, які використовувалися в процесі дослідження та обробки матеріалів: структурний аналіз, порівняльний, горизонтальний аналіз, метод бібліометричного аналізу наукової літератури, метод екстраполяції.

У вступі обґрунтовується актуальність теми роботи, визначається об'єкт, предмет та мета дослідження.

У першому розділі: досліджено сутність поняття «монетарна політика» та «податковий потенціалу», проведено бібліометричний аналіз частоти пошукових записів словосполучень «монетарні інструменти», обґрунтована роль грошово-кредитного інструментарію у забезпечення стабільності економіки, проаналізовано прямі та непрямі інструменти реалізації монетарної політики в Україні

У другому розділі оцінено ефективність функціонування грошового сектору економіки, проаналізовані тенденції зміни показників кредитного ринку, здійснено прогнозування парламентів монетарної політики в Україні.

У третьому розділі визначені ключові проблеми монетарного регулювання економіки, запропоновані напрями підвищення ефективності застосування інструментів регулювання економіки.

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА, ІНСТРУМЕНТАРІЙ, ГРОШІ, ДЕПОЗИТИ, ЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ, ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ОБЛІКОВА СТАВКА, ІНФЛЯЦІЯ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ МОНЕТАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	7
1.1 Еволюція розвитку монетарного інструментарію державного регулювання економіки	7
1.2 Роль монетарної політики в економічному розвитку країни	10
1.3 Аналіз інструментарію реалізації монетарної політики країни	11
2 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РОЛІ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	13
2.1 Ефективність функціонування грошового сектору економіки в Україні.....	13
2.2 Аналіз тенденцій змін показників кредитного ринку	15
2.3 Прогнозування параметрів монетарної політики та її впливу на економічну стабільність країни	17
3 ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОНЕТАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ.....	20
3.1 Напрями підвищення результативності монетарних інструментів в Україні	20
3.2 Транспарентність монетарної політики як складова підвищення рівня економічної стабільності країни.....	22
ВИСНОВКИ.....	25
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	27

ВСТУП

Актуальність теми. Зниження рівня ділової активності в Україні, погіршення рівня матеріального добробуту населення, постійні економічні дисбаланси в економіці значно стримують темпи економічного розвитку країни. Суттєве зростання актуальності даних питань привело до підвищення уваги з боку науковців та практиків до формулювання ефективної системи монетарного регулювання функціонування економіки.

Відсутність сталої позитивної динаміки зміни показників економічного розвитку країни підтверджує низький потенціал традиційних інструментів державного регулювання та потребу пошуку оптимальних механізмів впливу на економічних суб'єктів залежно від економічної ситуації в країні. Враховуючи те, що монетарний інструментарій слугує одним із найбільш важливих та ефективних важелів впливу держави дослідження характеру його впливу на рівень макроекономічної стабільності країни набуває дедалі більшої актуальності.

Теоретичні основи монетарного регулювання економіки висвітлені в наукових працях Дж. М. Кейнса, Р. Лукаса, Ф. Мишкіна, С. Моїсеєва, М. Фрідмана та ін.

Незважаючи на широке висвітлення даних проблем, окремі аспекти застосування монетарного інструментарію залишається малодослідженим та потребує більш глибокого вивчення. Так, поза увагою залишилися питання дослідження впливу монетарних інструментів на зростання рівня економічної стабільності країни .

Вище зазначене обумовлює актуальність питань підвищення ефективності застосування інструментарію монетарної політики в стимулюванні економічного розвитку країни.

Мета роботи – дослідження особливостей застосування монетарних інструментів державної політики в процесів забезпечення економічної стабільності країни.

У роботі відповідно до мети було поставлено та вирішено наступні **завдання:**

- дослідити економічний зміст монетарної політики;
- систематизувати інструментарій реалізації монетарної політики в Україні

– провести аналіз ефективності грошово-кредитного регулювання економіки в Україні;

– визначити основні проблеми та запропонувати підвищення ефективності монетарного інструментарію в процесах стимулювання економіки.

Об’єктом роботи є монетарний інструментарій державного регулювання економіки.

Предметом дослідження – є економічні відносини, які виникають між економічними суб’єктами у процесі регулювання грошово-кредитного ринку України.

Методи дослідження, які використовувалися в процесі дослідження та обробки матеріалів: структурний аналіз, порівняльний, горизонтальний аналіз, метод бібліометричного аналізу наукової літератури, метод екстраполяції.

Інформаційною базою роботи слугують статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики, науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних авторів, інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях, електронні ресурси, представлені в мережі інтернет.

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 20 найменувань. Загальний обсяг дипломної роботи 28 сторінок, включаючи 6 таблиць, 6 рисунків.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ МОНЕТАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1 Еволюція розвитку монетарного інструментарію державного регулювання економіки

Монетарна політика держави здійснює важливий вплив на показники економічного розвитку країни і слугує одним із найбільш ефективних інструментів державного регулювання економіки. Однак, як свідчить аналіз особливостей застосування інструментарію грошово-кредитного регулювання економіки сприйняття їх ролі у розвитку держави та забезпеченні її стабільного функціонування в окремі періоди було різним. На окремих часових етапах розвитку України органи державної влади надавали перевагу то бюджетним інструментам, то монетарним.

З метою дослідження сучасних трендів сприйняття важливості монетарної політики в економічному розвитку країни проведемо аналіз частоти запитів у пошуковій системі Google.

Динаміка зміни частоти пошуку словосполучення «monetary instruments» свідчить про достатній рівень опрацювання даного питання протягом аналізованого періоду. З 2004 року частота пошуку зазначених словосполучень залишилася практично на однаковому рівні та коливається в межах 45-75 за день. Даний показник свідчить про актуальність даного питання та достатній рівень його дослідження за аналізований період.

Рисунок 1.1 – Тенденції зміни частоти пошуку словосполучень «monetary instruments» за період 2004-2019 рр.

В той же час, аналіз ступеня дослідження даного питання за географічною ознакою засвідчує відсутність широкого його поширення в світі. Незважаючи на те, що починаючи з 2004 року до пошукової системи Google щодо дослідження монітарної політики зверталися представники 64 країн, лише для 5 з них кількість звернень перевищує 25 (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Тренд частоти пошуку словосполучення «monetary instruments» в пошуковій системі Google за географічною ознакою за період 2014-2019 рр.

До країн, на території яких найчастіше зверталися до пошуку належать Зімбабве, Соломонові Острови, Руанда, Лесото, Фіджі. для більшості європейських країн кількість звернень протягом аналізованого періоду не перевищує 5 (таблиця 2.1). Таким чином можна говорити про низький рівень апробації даних питань та потребу більш детального дослідження даних питань.

З території України за аналізований період не зафіксовано жодного запиту в пошуковій системі Google.

Таблиця 2.1 – Динаміка зміни частоти пошукових записів словосполучення «monetary instruments» за період 2014-2019 рр. в розрізі регіонів

Країна	Кількість запитів	Країна	Кількість запитів
Зімбабве	100	Непал	35
Соломонові Острови	70	Пакистан	16
Руанда	43	Філіппіни	9
Лесото	41	Індія	8
Фіджі	40	Австралія	6
США	5	Ірландія	4
Великобританія	4	Швейцарія	2
Нова Зеландія	6	Німеччина	1
ОАЕ	4	Данія	1
Канада	3		

Узагальнення ключових слів, щодо яких створювався запит поряд із словосполученням «monetary instruments» дозволило виділити 5 суміжних концепцій (таблиця 2.2). найчастіше монетарні інструменти ототожнюють з фіскальною політикою, інфляцією та Федеральним резервом.

Таблиця 2.2 – Зв'язок монетарної політики з іншими економічними теоріями

Країна	Кількість запитів
фіскальна політика	400
інфляція	32
економічна політика	26
Федеральний резерв	60
експансіонерська політика	24

Таким чином можна зробити висновок про достатній рівень опрацювання даного питання на території окремих Африканських країн

світу та практичну відсутність його дослідження та території європейських країн.

1.2 Роль монетарної політики в економічному розвитку країни

На сьогоднішній день інструментарій грошово-кредитної політики є одним із найбільш вживаних та дієвих інструментів впливу держави на економіку. Вітчизняною наукою напрацьований значний перелік монетарних інструментів державного регулювання економіки, набір яких залежить від розвитку фінансової системи країни, ефективності функціонування грошового, фінансового ринку.

Під монетарними інструментами як правило розуміють набір важелів впливу НБУ на стабільність грошового ринку в країні шляхом регулювання попиту та пропозиції вітчизняної валюти. Як правило використання Національним банком даних інструментів здійснюється з метою стимулювання економічного зростання в країні, стабілізації цінової політики, курсу валют, ситуації на фінансовому та кредитному ринках.

Вся сукупність інструментів грошово-кредитного регулювання економіки може бути поділена наступним чином [6, 7, 15, 17, 20]:

- інструменти регулювання процентних ставок на грошовому ринку країни;
- інструменти регулювання розміру банківських активів;
- інструменти регулювання споживчого ринку;
- інструменти кредитної політики.

Як правило використання Національним банком даних інструментів ефективним лише у короткостроковому періоді, оскільки має на меті вирішення окремих проблем на ринку грошових коштів.

За характером дії всі інструменти можуть бути поділені на інструменти прямого та непрямого впливу. Досвід окремих країн світу свідчить про вищу ефективність непрямих монетарних інструментів. Пряме державне регулювання грошово-кредитного ринку як правило призводить до негативних наслідків в економіці та лише поглиблює наявні в ній дисбаланси. Учасниками грошово-кредитних відносин напрацьований значний інструментарій пристосування або

ухилення від впливу прямих інструментів, а сам вплив сприяє розвитку недобросовісної конкуренції між комерційними банками.

До інструментів непрямого впливу на грошово-кредитний ринок країни можуть бути віднесені: операції на відкритому ринку, норми обов'язкових резервів, процентна ставка, рефінансування комерційних банків, курс національної валюти [4].

1.3 Аналіз інструментарію реалізації монетарної політики країни

Одним із головних інструментів регулювання попиту та пропозиції на грошовому ринку країни є операції на відкритому ринку, які полягають у купівлі-продажу НБУ державних облігацій з метою регулювання обсягів резервів комерційних банків. Застосування даного інструменту є досить поширеним в більшості іноземних країн оскільки має низку переваг порівняно з іншими інструментами, основними з яких є:

- висока оперативність та миттєвість впливу на економічних суб'єктів. За умови негайної потреби в зміні обсягу готівки на ринку, купівля/продаж Національним банком готівки призводить до миттєвого вирішення зазначеної проблеми. Таким чином застосування даного інструментарію не потребує суттєвих затрат часу та коштів;

- незалежність від суб'єктивного впливу. Переважним чином ініціатором даних операцій виступає Національний банк, а їх реалізація не потребує прямого контакту з учасниками грошового ринку, що мінімізує вплив третьої сторони на рішення щодо доцільності їх реалізації;

- максимальна захищеність від негативного впливу помилок чи прорахунків при реалізації даних операцій. За умови допущення помилок НБУ завжди має право здійснити зворотну операцію.

Не менш важливим інструментом впливу НБУ на економіку є облікова ставка, зміна якої позначається на вартості банківського кредитування. Збільшення облікової ставки здешевлює кредитні ресурси тим самим збільшуючи обсяг коштів в обігу.

Норми обов'язкового резервування використовується НБУ з метою регулювання обсягу грошової маси в обігу. Якщо на початку своєї появи

обов'язкові резерви виконували переважним чином роль гарантії виконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами, то на сьогоднішній день їх роль та функції значно розширилися. Норми обов'язкового резервування розглядають як інструмент регулювання обсягу грошової емісії та антиінфляційної політики [8, с.113].

Перевагами даного інструменту слугують значні масштаби впливу (мінімальна зміна обсягів резервування призводить до значної зміни величини вільних резервів банку) та масовим інструментом впливу на всі без виключення банки.

Не менш важливим інструментом держаного регулювання економіки є процентна ставка. Зміна її розміру неодмінно позначається на обсягах споживання та заощадження, встановлення різних процентних ставок для окремих видів діяльності чи секторів економіки призводить до переміщення капіталу до більш привабливих галузей.

2 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РОЛІ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

2.1 Ефективність функціонування грошового сектору економіки в Україні

Ефективність функціонування монетарного інструментарію в країні залежить від динаміки зміни основних показників, що визначають стан грошово-кредитного ринку України [3, 5]. Одним із груп таких індикаторів є показники стану грошової маси. Як свідчать наведені в таблиці 2.1 результати аналізу в Україні на сьогоднішній день є критично високий рівень готівки в обігу та незначний обсяг грошового агрегату М3.

Таблиця 2.1 – Динаміка зміни показників грошової маси в Україні [10, 11]

Показники	Роки						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Готівка в обігу (M0), млн грн	237777	282947	282670	314392	336838,5	359795,3	382752,1
Грошовий агрегат (M1), млн грн	383821	435475	472220	529928	574127,5	621634,1	669140,7
Грошовий агрегат (M2), млн грн	906236	955349	993810	1102391	1146178	1208871	1271563
Грошовий агрегат (M3)	908994	956728	994060	1102700	1145233	1207078	1268923
Швидкість обігу грошей, кількість обертів, млн грн	1,7	1,6	1,9	2,2	2,3	2,48	2,66
Обсяг готівки до ВВП, %	15,8	18,1	14,3	13,1	12,35	11,16	9,97
Рівень монетизації, %	62,5	61,1	50,2	46,3	40,15	34,2	28,25
Індекс купівельної спроможності грошей	0,99	0,8	0,7	0,89	0,745	0,705	0,665

Так, за період 2013-2019 рр. відбулося суттєве зростання грошового агрегату (M0) з 237777 до 382752,1, майже в двічі зріс обсяг готівкових коштів

в обігу поза депозитними корпораціями та переказних депозитів в національній валюті.

Суттєве перевищення темпів зростання обсягу готівки над темпами приросту ВВП, призвело до зниження рівня монетизації з 62,5 до 28,25 та зниження купівельної спроможності валюти з 0,99 до 0,665.

Однією із причин даної ситуації є невиконання національною валютою покладених на неї функцій. Так, зокрема, відбулося переважання функції засобу обігу та платежу над функцією міри вартості. Причинами даної ситуації ми вбачаємо зростання обсягів готівки в обігу за умови зниження темпів зростання обсягів виробництва. Економічна криза в країні призвела до суттєвого скорочення обсягів виробництва більшості товарів та послуг, банкрутства значної кількості підприємств за одночасного здешевлення вартості банківського кредитування. Таким чином економіка Україна характеризувалася наявністю значного обсягу непідкріпленої товарами та послугами готівки в обігу [2, 5].

Затяжна економічна криза в країні призвела до суттєвого зростання рівня інфляції в Україні. Аналіз динаміки зміни індексів споживчих цін за період 2013-2019 рр. свідчить про однакову динаміку зміни базового, не базового індексу споживчих цін та індексу цін виробника (рисунк 2.1)

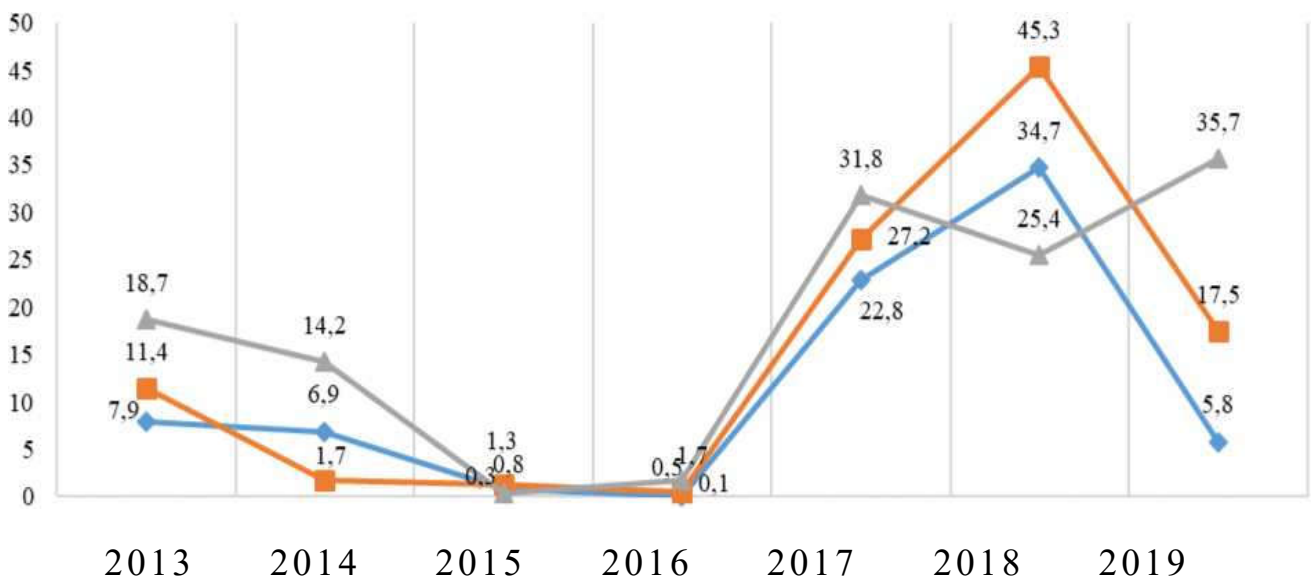

Рисунок 2.1 – Темпи зміни складових індексу споживчих цін в Україні [11]

Високий рівень інфляції потребу активізації зусиль органів влади всіх рівнів спрямованих до зниження її темпів. В умовах низької купівельної спроможності населення, низького рівня їх матеріального добробуту дане значення рівня інфляції може слугувати загрозою економічній безпеці країни та стабільному її функціонуванню. В той же час, зазначимо, що зниження рівня інфляції без регулювання інших складових економічного розвитку не спроможне забезпечити стабільність грошово-кредитного сектору України.

2.2 Аналіз тенденцій змін показників кредитного ринку

Важливою складовою державної політики є політика формування процентних ставок, яка здійснює суттєвий вплив на рівень економічного зростання країни, так її цінову стабільність [4]. В Україні до кризи 2014 року Національним банком проводилася цілеспрямована політика по зниженню облікової ставки та стимулюванню розвитку кредитування підприємств реального сектору. Однак затяжні економічна та політичні кризи нівелювали позитивні моменти даних процесів, а заходів НБУ виявилось недостатнім для активізації розвитку економіки.

Таблиця 2.2 – Динаміка індикаторів кредитної політики НБУ в Україні [10, 11]

Показники	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ставка рефінансування НБУ, %	17,95	25,20	17,40	21,81	23,69	25,57
Облікова ставка НБУ, %	14,00	22,00	14,00	19,01	20,92	22,83
Середньомісячна ставка за кредитами (в національній валюті), %	16,60	21,80	18,50	20,41	21,08	21,75
Середньомісячна ставка за депозитами (в національній валюті), %	11,90	13,00	11,40	12,94	13,36	13,77

Під впливом політичної та економічної кризи НБУ здійснювалися заходи спрямовані на поступове зростання облікової ставки, з метою зниження темпів зростання цін та стабілізації курсу національної валюти.

Аналіз структури кредитного портфеля банків свідчить про переважання коротко - та довгострокових кредитів над довготривалими. Дані тенденції свідчать про низький рівень залучення підприємствами реального сектору економіки кредитних ресурсів з метою реалізації масштабних інвестиційних проектів, модернізації виробництва, розширення виробничих потужностей тощо. Переважна більшість кредитних ресурсів спрямовується на вирішення короткострокових проблем, що мають локальний та точковий характер.

Таблиця 2.3 – Динаміка зміни структури кредитного портфеля за терміном погашення [11]

Показники	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Частка короткострокових кредитів у структурі кредитного портфеля України (до 1 року), %	46,80	40,50	44,60	35,10	42,67	43,36	44,05
Частка середньострокових кредитів у структурі кредитного портфеля України (від 1 року до 5 років), %	34,10	38,20	33,60	39,00	36,37	36,32	36,26
Частка довгострокових кредитів у структурі кредитного портфеля України (більше 5 років), %	19,10	21,30	21,80	25,90	20,96	20,33	19,69

Аналіз структури кредитного портфеля в розрізі отримувачів кредитних коштів переважають кредити, надані суб'єктам господарювання. Їх частка в сукупному кредитному портфелі банків коливається в межах 77-90%, в то час як частка кредитів наданих фізичним особам за аналізований період дещо знизилася та у 2019 році складала 11%. Більша частина кредитів в Україні надається у національній валюті.

Таблиця 2.4 – Аналіз структури кредитного портфеля банків в розрізі одержувачів коштів

Показники	Роки						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кредити, що надані суб'єктам господарювання, млн грн	698777	802582	786696	847092	922131	980037	1037943
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, %	77	79	80	84	86	88	90
Кредити, що надані фізичним особам, млн грн	167773	179040	143772	157385	148426	143713	139000
Частка кредитів, наданих фізичним особам, %	18	18	15	19	14	13	11
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	8	14	21	24	23	26	28

2.3 Прогнозування параметрів монетарної політики та її впливу на економічну стабільність країни

Підвищення ефективності процесів монетарного управління економікою можливе за рахунок дієвої системи визначення планових показників розвитку економіки та своєчасної реалізації заходів по управлінню даними процесами. Прогнозування стану грошово-кредитної політики в Україні нами буде здійснено в розрізі наступних показників: рівень монетизації ВВП, частка довгострокових кредитів у структурі кредитного портфеля банків, рівень середньої процентної ставки за кредитами.

В якості методичного інструментарію прогнозування в роботі обрано метод екстраполяції тренду. Графічна інтерпретація результатів прогнозування на основі наведена на рисунках 2.2-2.4.

Значення коефіцієнтів детермінації свідчать про достовірність побудованих прогнозних моделей.

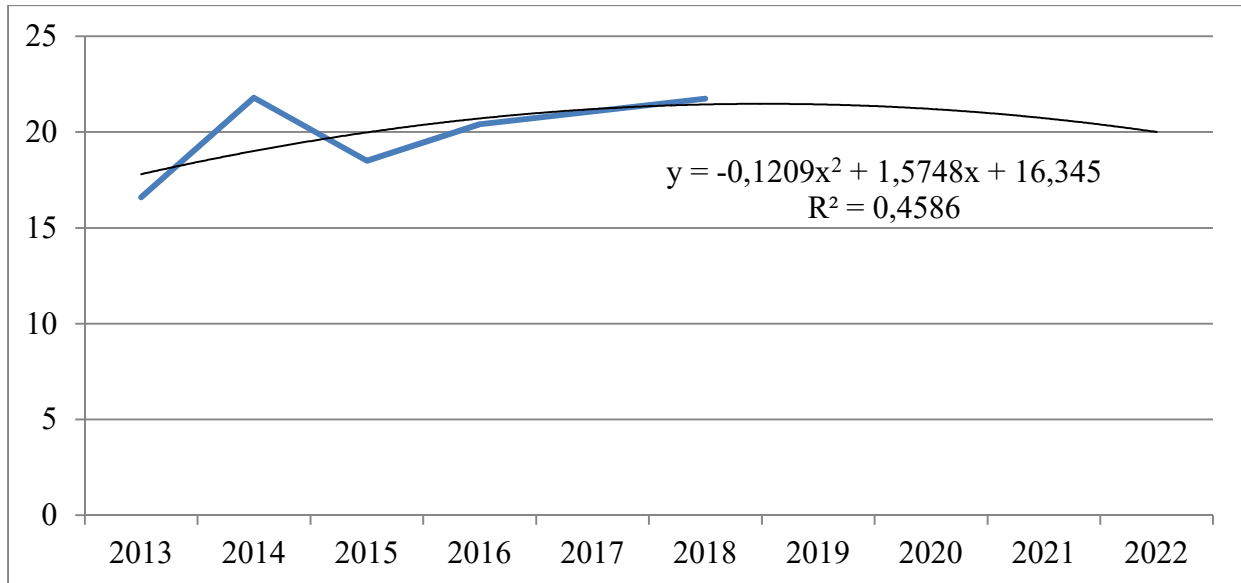

Рисунок 2.2 — Модель прогнозування рівня монетизації в Україні

За показниками рівня монетизації та частки довгострокових кредитів у структурі кредитного портфеля банків наявна спадаюча динаміка. Таким чином зниження рівня монетизації ВВП свідчить про можливе зменшення обсягу коштів в обігу. Прогнозування частки довгострокових кредитів у структурі кредитного портфеля банків свідчить про суттєве її скорочення, а отже і про зберігання тенденції щодо низького рівня інвестиційної активності суб'єктів господарювання.

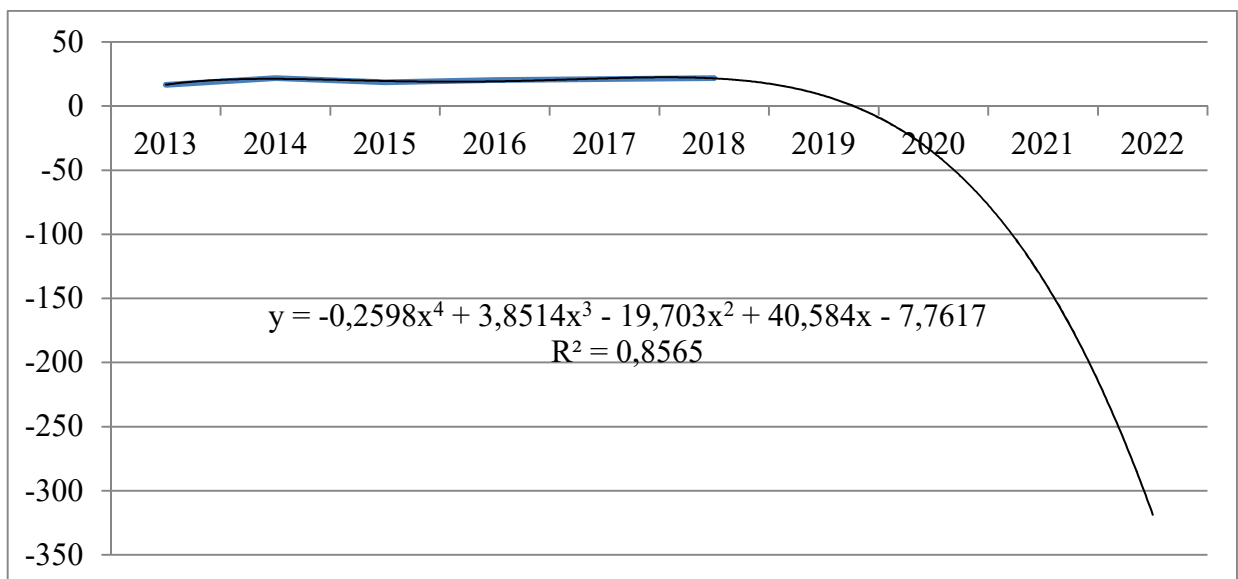

Рисунок 2.3 — Модель прогнозування частки довгострокових кредитів у

структурі кредитного портфеля банків

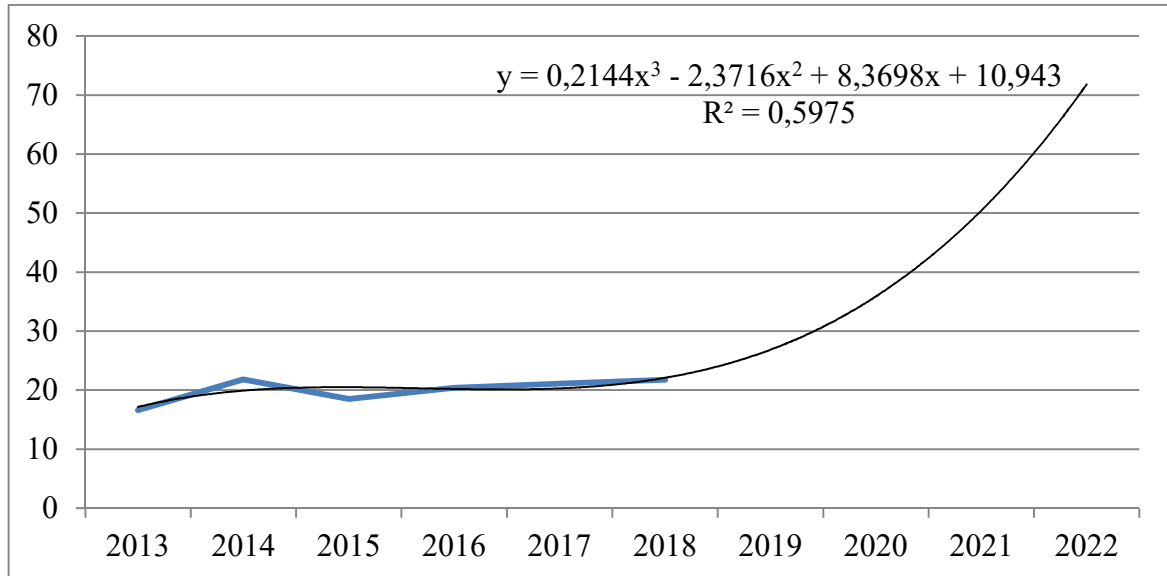

Рисунок 2.4 — Модель прогнозування рівня середньої процентної ставки за кредитами.

Перспективним заходами державного управління мають бути контроль за співвідношенням попиту та позиції грошей в обігу, спрямований на забезпечення суб'єктів господарювання необхідним обсягом грошових коштів і платіжних інструментів.

3 ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОНЕТАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ

3.1 Напрями підвищення результативності монетарних інструментів в Україні

Незважаючи на активне застосування урядами всіх країн світу інструментів монетарної політики ефективність реалізації деяких з них залишається на досить низькому рівні. Будучи важливою складовою державної фінансової політики, дані інструменти не в змозі самостійно подолати економічні дисбаланси та диспропорції в рівнях економічного розвитку окремих країн, регіонів, видів діяльності та секторів економіки.

Переважаюча більшість проблем в економічному та соціальному розвитку країни зумовлена впливом низки політичних, економічних, інституційних факторів, нейтралізація негативного впливу яких можлива лише за умови застосування інструментарію окремих векторів державної політики в сукупності.

Одним із першочергових заходів на шляху забезпечення економічної стабільності країни є реформування інституційного сектору економіки. Так, на думку більшості вітчизняних та іноземних експертів головною перешкодою економічному розвитку України є незалежність Національного банку від уряду. Виведення НБУ з під прямого чи непрямого впливу уряду сприятиме пришвидшенню темпів стабілізації національної валюти, зниженню рівня інфляції, підвищенню рівня довіри населення до банківських установ та відповідно притоку депозитів.

Фінансова криза 2008–2009 рр., політична криза 2014–2015 рр. в Україні лише поглибили дані процеси та загострили проблему надання більшої самостійності НБУ та виведення його з під впливу уряду.

До основних переваг незалежності банківської системи відносять незалежність у прийнятті рішень та виборі інструментів впливу на економічних суб'єктів [16]. В період економічних трансформацій та загострення кризи в країні незалежному від політики уряду банку набагато легше прийняти жорсткі

обмежуючі рішення. Крім того за даних умов вектор та інструментарій прийняття рішень не залежить від мінливості політичної ситуації в країні, а отже характеризується більшою стабільністю та цілеспрямованістю.

Кошти незалежної від уряду банківської системи складніше миттєво спрямувати на пряме його кредитування. Порядок звільнення та призначення на посади керівних органів НБУ є жорстко регламентований, а отже мінімізується тиск на посадових осіб з боку держави. Порядок та обсяги фінансування НБУ визначені законодавством та не залежать від настроїв та політики уряду.

Таким чином досягнення незалежності банківської системи позитивно позначається на всіх сферах функціонування грошово-кредитного ринку в країні шляхом підвищення його привабливості, стабільності, надійності та ефективності.

У своєму дослідженні С. Кров виділяє наступні передумови зростання ступеня незалежності банківської системи [1]:

1) керівництво НБУ захищене від політичного впливу за рахунок встановлення гарантованого терміну на керівних посадах, а порядок призначення голови НБУ та його заступників законодавчо прописаний та не може бути змінений;

2) уряд не має права втручатися в процес прийняття та реалізації рішень керівництва Національного банку;

3) функції, завдання та інструментарій реалізації монетарної політики держави чітко визначений;

4) законодавством встановлені обмеження щодо обсягів кредитування уряду Національним банком.

В той же час, важливим аспектом даної проблеми є дотримання балансу між незалежністю Національного банку та його безконтрольністю. Досягнення цього можливе за рахунок забезпечення прозорості його діяльності. Періодичне оприлюднення звітної документації, регулярні перевірки достовірності відображення даних, дотримання визначених законодавством повноважень та недопущення зловживань ними є головною передумовою підвищення рівня незалежності банківської системи.

Крім того важливого значення набуває організація процедур постійного підвищення рівня автоматизації операцій, що автоматично приводить до неможливості зловживань посадовими обов'язками керівним складом НБУ.

В той же час варто зазначити на неефективності повної незалежності НБУ. Політика НБУ повинна узгоджуватися з ключовими векторами державної стратегії економічного розвитку країни, пріоритетом підвищення рівня її інвестиційної привабливості.

На сьогоднішній день проблема значної залежності банківського сектору стоїть особливо гостро для України. Задекларовані урядом заходи носять в більшій мірі формальний та декларативний характер [19].

Важливим напрямком монетарного регулювання в контексті підвищення економічної стабільності країни є створення сприятливих умов для кредитування підприємств реального сектору економіки (понижені ставки податків, більш вигідні умова сплати боргу) сприяють зростанню обсягів виробництва товарів і послуг в економіці, збільшенню виробничих потужностей, створенню додаткових робочих місць, тощо.

Створення сприятливих умов для фінансування небанківських фінансово-кредитних інституцій шляхом удосконалення нормативної бази, застосування нетрадиційних способів підтримки реального сектору економіки, розвитку венчурного фінансування сприятиме зростанню частки небанківських інститутів в економіці та оптимізації процесів фінансування.

Реалізація вищезазначених заходів сприятиме підвищенню рівня довіри до фінансового сектору економіки, зростанню обсягів виробництва, стабілізації національної валюти, зниженню рівня інфляції, притоку інвестицій, тощо.

3.2 Транспарентність монетарної політики як складова підвищення рівня економічної стабільності країни

Окремою складовою реформування монетарної політики в країні є транспарентність діяльності банківських установ, забезпечення якої передбачає розкриття інформації щодо цілей та ключових орієнтирів грошово-кредитної політики банків, наслідків прийнятих керівництвом НБУ рішень, опублікування фінансової звітності за результатами звітного періоду, тощо.

Забезпечення прозорості діяльності регуляторних інституцій в країні є однією із головних вимог міжнародних партнерів на шляху європейської інтеграції країни.

На рівні Національного банку України дотримання принципу транспарентності може бути здійснені за рахунок оприлюднення: мети сучасної монетарної політики (ключові вектори та орієнтири політики); причин та наслідків прийнятих рішень (зокрема непопулярних), алгоритмів прийняття рішень та вибору конкретних сценаріїв побудови монетарної політики держави (протоколи, звіти тощо) ; публічне визнання помилок та прорахунків в процесі реалізації монетарної політики в країні.

Вся інформація, що підлягає опублікуванню в межах дотримання принципу транспарентності має відповідати наступним критеріям [12, 16]:

1) доступність. Вся інформація що підлягає оприлюдненню повинна бути у відкритому доступі та за першим запитом надаватися користувачу інформацію про свою діяльність;

2) повнота. Оприлюднені дані повинні повністю висвітлювати аспекти, щодо минулої, поточної та майбутньої діяльності НБУ.

3) Своєчасність. Процес оприлюднення інформації має бути мінімально пролонгованим у часі.

Дотримання даних вимог до опублікованої звітності [9, 14, 13] сприятиме підвищенню рівня довіри з боку користувачів як до керівництва НБУ так і до всього банківського сектору країни.

Трунін П.В. виділяє 5 видів транспарентності у монетарній політиці [18, с.16]:

- політична транспарентність як відкритість цілей економічної політики;
- економічна транспарентність – оприлюднення даних стосовно алгоритм реалізації та результат економічного моделювання взаємозв'язків між окремими показниками та результатів прогнозування динаміки їх зміни;
- процедурна транспарентність – оприлюднення інформації про діяльність НБУ;
- операційна транспарентність – дані дії НБУ на грошово-кредитному ринку країни

- стратегічна транспарентність – оприлюднення мотивів прийняття тих чи інших управлінських рішень.

На сьогоднішній день, за даними Інституту Геллапа Україна має один із найнижчих рівнів довіри населення до банківського сектору в Україні, займаючи 9-ту позицію із 135 можливих. На сьогодні майже 70% населення України висловлює недовіру до банківського сектору.

Аналіз вітчизняних та іноземних учених засвідчив залежність довіри до банківського сектору рівня економічного розвитку країни, індикатором якого є обсяг ВВП. Найвищий рівень довіри мають країни із найвищим обсягом ВВП Нідерланди, Швейцарія, Данія, Швеція, Норвегія.

Це в кінцевому випадку призводить до зниження обсягів інвестицій в країні та обсягів депозитів.

ВИСНОВКИ

Забезпечення стабільності національної економіки потребує реалізації комплексу заходів спрямованих на управління окремими складовими розвитку економіки. Важливого значення в даних процесах набуває створення стабільного грошово-кредитного сектору економіки, здатного підтримувати баланс між попитом та пропозицією готівки, обсягом готівкового та безготівково обігу коштів, стимулювати розвиток реального сектору економіки, тощо.

В роботі проведено аналіз сутності монетарної політики та рівня її дослідження за географічною ознакою. За результатами аналізу зроблено висновок про низький рівень дослідження даних питань серед європейських країн. На основі бібліометричного аналізу даних виокремлено країни, на території яких найчастіше проводиться дослідження окремих аспектів застосування монетарного інструментарію. Визначено ключові слова, що найчастіше пов'язують з монетарним інструментарієм регулювання економіки.

На основі систематизації наукових підходів до розуміння сутності монетарної політики в роботі здійснено класифікацію інструментарію грошово-кредитного регулювання за характером дії та сферою впливу.

До основних монетарних інструментів регулювання економіки віднесено облікову ставку, обсяг грошової маси, індекс споживчих цін, середньорічна ставка за кредитами/депозитами, структура кредитного портфеля. Проведений аналіз динаміки зміни даних індикаторів в Україні, дозволив зробити висновки про низький рівень їх ефективності.

Обґрунтована важлива роль монетарних інструментів в забезпеченні стабільності національної економіки. Здійснено прогнозування ключових індикаторів грошово-кредитного розвитку країни на 2020-2022 рр.

За результатами прогнозування зроблено висновок про спадаючу динаміку частки довгострокових кредитів в структурі кредитного портфеля України та рівня монетаризації економіки та необхідність трансформації існуючої політики управління грошово-кредитним розвитком економіки.

До основних заходів віднесено забезпечення незалежності Національного банку України та рівня його самостійності в процесах прийняття управлінських рішень та прозорості грошово-кредитних відносин в Україні. Реалізація даних заходів сприятиме зниженню економічних дисбалансів в економіці, підвищенню довіри населення до банківської системи України, притоку депозитів, стабілізації курсу валют та цін, зниженню рівня інфляції, тощо.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Crowe C. The Evolution of Central Bank Governance around the World / C.Crowe, E.E.Meade. Journal of Economic Perspectives. 2007. Vol.21, №4. P. 69–90.
2. Арбузов С., Щербакова О. Стан і перспективи розвитку грошово-кредитного ринку України. Вісник НБУ. 2012. № 6. С. 3–8.
3. Береславська О. Роль Національного банку України у підвищенні ефективності валютної політики. Економіка і прогнозування. 2011. №1. С. 48–58.
4. Гроші та кредит : підручник. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін. ; за заг. ред. М.І. Савлука. – 3-тє вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2002. 598 с.
5. Гудзовата О. О. Напрями та інструменти забезпечення збалансованості грошової маси в контексті реалізації ефективної грошово-кредитної політики в Україні. Інтелект-XXI. № 4, 2018. С. 53-57.
6. Гудзовата О. О. Обґрунтування методів, інструментів та засобів державного регулювання в грошово-кредитній сфері в системі забезпечення фінансової безпеки держави. Причорноморські економічні студії, 2018. С. 43-47.
7. Люзняк М. Е., Бартош О. М. Інструменти грошово-кредитної політики НБУ та їх вплив на депозитний і кредитний ринки. Ефективна економіка : електрон. наук. фахове вид. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=838>.
8. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / за ред. В. С. Стельмаха. К. : Центр наук. досліджень НБУ, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
9. Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу. URL : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=55564681>.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2020).
11. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 11.06.2020).

12. Пантелєєва Н. Формування інституційного забезпечення грошово-кредитної політики держави. Вісник НБУ. 2014. № 4. С. 44–52.
13. Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2020 рік та середньострокову перспективу. Рішення ради Національного банку України від 10.09.2019 № 37-рд URL: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr037500-19#Text> (дата звернення 01.06.2020).
14. Про Стратегію монетарної політики Національного банку України. Рішення ради Національного банку України від 13.07.2018 № 37-рд URL: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/conv/page> (дата звернення 01.06.2020).
15. Решетняк Я. В. Фінансова децентралізація в Україні: можливості та загрози для забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Економіка та держава. Київ : Ред. журн. «Економіка та держава», 2017. № 12. С. 43-47.
16. Степаненко А. Незалежність центрального банку як головний чинник його діяльності. Економіка і прогнозування. 2010. № 4. С. 99–109.
17. Тимків С.М. Роль монетарних інструментів НБУ у досягненні монетарної рівноваги в Україні. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. Дніпропетровськ : ДНУ імені Олеся Гончара, 2013. Вип. №7(3). С. 67–73.
18. Трунин П.В. Анализ независимости центральных банков РФ, стран СНГ и Восточной Европы / П.В. Трунин, Д.А. Князев, А.М. Сатдаров. – М. : ЭПП, 2010. – 76 с.
19. Тютюник І. В. Теоретичні аспекти аналізу ефективності політики детінізації економіки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка та менеджмент», 2019. Вип. 38(65). С. 87-92.
20. Формування монетарної економіки і монетарної політики Національного банку України в контексті розвитку світової економічної теорії: монографія / Т.С. Смовженко та ін. ; за наук. ред. Т.С. Смовженко, Г. Я. Стеблій. К. : УБС НБУ, 2010. 271 с.